

УДК 94(477):929.652]“1340/1434”:671.4((477.83-25)

БОРОТЬБА ЗА СПАДЩИНУ РОМАНОВИЧІВ (1340–1434 рр.): НУМІЗМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Леонтій ВОЙТОВИЧ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії середніх віків та візантиністики,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна

У статті проаналізовано основні етапи боротьби за спадщину Романовичів на фоні карбування монет у Львівському монетному дворі. Монети, карбовані після смерті князя Болеслава-Юрія Тройденевича, який володів всією територією королівства Русі, типологічно повторювали монети своїх попередників. Їх карбували князь Любарт-Дмитро Гедимінович, король Казимир III, князь Володислав Опольський (двох типів), король Людовик Анжуйський і король Владислав Ягайло. Карбування монет для королівства Русі тривало до 1408 року, якщо не до 1414 року. Проблема спадщини Романовичів востаннє піднімалася на соборі у Констанці (1414–1418) і польсько-угорських переговорах 1423 року. І тільки у 1434 році Польща анексувала галицьку частину королівства Русі, утворивши на її місці Руське воєводство. До того часу ця територія зберігала суверенний статус, знаходячись під правлінням Любарта-Дмитра Гедиміновича і Володислава Опольського, або перебуваючи в унії з Угорським чи Польським королівствами. Карбування окремих монет є ще одним підтвердженням такого висновку.

Ключові слова: спадщина Романовичів, королівство Русі, Галицька частина, руські гроші, монети.

Загибель князя Болеслава-Юрія Тройденевича¹ і наступна боротьба за спадщину Романовичів (1340–1434 рр.), у якій взяли участь Польща, Угорщина, Литва і Золота Орда², залишаються дискусійними проблемами, полеміка

¹ Henryk Paszkiewicz, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*. (Warszawa: Nakładem Kasy im. Miąnowskiego Instytutu Popierania Nauki, 1925), 7–11; Edmund Długopolski, *Władysław Łokietek na łe swoich czasów*. (Wrocław: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1951), 223; Bronisław Włodarski, *Polska i Ruś 1194–1340*. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966), 254–259; Феликс Шабульдо, *Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского*. (Киев: Наукова думка, 1987), 22; Ярослав Беньяк, “Вигаснення галицько-волинської княжої династії,” *Галичина та Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького*. (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН, 2001), 79–85; Леонтій Войтович, “Князь Юрій-Болеслав Тройденевич: ескіз портрету,” *Княжа доба: Історія і культура* 5. (Львів, 2011): 209–221.

² Jerzy Wyrozumski, “Polska, Węgry i sprawa Rusi halicko-włodzimierskiej za Kazimierza Wielkiego,” *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*. (Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1997), 111–119; Леонтій Войтович, “Боротьба Любарта-Дмитра Гедиміновича за відновлення Галицько-Волинської держави,” *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки* 22. (Луцьк, 2009): 120–127; Його ж. “Польща. Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів,” *Проблеми слов'янознавства* 59. (Львів, 2010): 52–66; Його ж. “Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів,” *Vi-*

навколо яких триває з середини XIX століття. Більшість російських й українських дослідників однозначно датують входження королівства Русі або ж його Галицької частини до складу Польщі 1340 чи 1349 році³. Польська історіографія романтично-патріотичного періоду створила Казимирівську легенду, яка освятила першу дату (1340), як законне приєднання галицько-волинських земель⁴. Публікація документів, зокрема грамоти старости руської землі Дмитра Дедька, дала підстави українським дослідникам перенести цю дату до 1349 р.⁵ Габсбурги, які успадкували від угорських королів титул королів Галіції і Лодомерії, на підставі чого при першому поділі Речі Посполитої 1772 р. зайняли Галичину, сприяли більш критичному сприйняттю Казимирівської легенди. Австрійські позитивісти у Львівському університеті підштовхнули польських науковців до пошуків юридичних підстав короля Казимира III на спадщину Романовичів. Так народилася версія успадкування Казимиром III цієї землі за рішенням Вишеградського з'їзду 1338 р.⁶

сник Львівського університету. Серія історична 46. (Львів, 2011): 2–26; Leonty Wojtowycz, “Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki,” *Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim*, pod red. Jacka Maciejewskiego i Tomasza Nowakowskiego. (Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2011), 47–66; Его ж. “Заключительный этап борьбы за “королевство Руси”, *Вестник Удмуртского университета. Серия 5. История и филология* 3. (2012): 10–15; Його ж. “Казимирівська легенда: подолання стереотипів,” *Дрогобицький краєзнавчий збірник* 19–20. (Дрогобич, 2017): 95–117.

³ Денис Зубрицький, *История древнего Галицко-Русского княжества*, ч. 3. (Львов, 1855); Його ж. *Хроніка міста Львова*, переклад Івана Сварника, коментар Мирона Капралія. (Львів: Центр Європи, 2002), 29–38; Исидор Шараневич, *Галицко-Володимирской Руси от найдавніших времен до року 1453*. (Львов: Вь печатни Института Ставропигійского, 1863), 148–160; И. Винниченко, *Замечания И. А. Линниченко на статью Г. Режабка “О последнем князе всей Малороссии Юрие II”*. (Санкт-Петербург, 1885); Аркадий Лонгинов, “Грамоты малорусского князя Юрия II и вкладная запись князя Юрия Даниловича Холмского XIV в.,” *Чтения в обществе истории и древностей российских при Московском университете*, кн. 2. (Москва: Университетская типография, 1887), 25–32; Иван Филевич, *Борьба Польши и Литвы-Руси за Галицко-Владимирское наследие*. (Санкт-Петербург: Типография В. С. Балашева, 1890); Иван Линниченко, “Критический обзор новейшей литературы по истории Галицкой Руси,” *Журнал Министерства народного просвещения*. (Июнь 1891): 460–470; Митрофан Довнар-Запольский, *Из истории литовско-польской борьбы за Вольнь. Договоры 1366 г.* (Киев: Типография Имперского Университета св. Владимира, 1896); Михайло Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 3. (Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 1905), 126; т. 4. (Київ–Львів, 1907), 22–24, 39–44, 81, 89–94, 101, 241; Мирон Кордуба, “Болеслав-Юрій II. “Останній самостійний володар Галицько-Волинської держави з нагоди 600-ліття його смерті,” *Минуле і сучасне* 7. (Краків, 1941).

⁴ Леонтій Войтович, “Казимирівська легенда: подолання стереотипів,” *Дрогобицький краєзнавчий збірник* 19–20. (Дрогобич, 2017): 95–117.

⁵ Це ймовірна дата смерті Дмитра Дедька, яка немає жодних джерельних підстав.

⁶ Kazimierz Gorzycki, *Połączenie Rusi Czerwonej z Polską przez Kazimierza Wielkiego*. (Lwów: Drukarnia Polska, 1889); Antoni Prochaska, “W sprawie zajęcia Rusi przez Kazimierza Wielkiego,” *Kwartalnik Historyczny* 1. (Warszawa, 1892): 1–33; Ernest Świeżawski, Esterka i inne kobiety Kazimierza Wielkiego. (Warszawa, 1894); Oswald Balzer, “Kazimierz III Wielki,” Oswald Balzer, *Genealogia Piastów*. (Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1895), 60–68; Aleksander Semkowicz, “Adelajda, Krystyna i Jadwiga, żony Kazimierza Wielkiego,” *Kwartalnik Historyczny* 12. (1898): 561–566; Stanisław Zakrzewski, “Wpływ sprawy ruskiej na państwo polskie w XIV wieku,” *Przegląd Historyczny* 23. (1922): 97–110; Henryk Paszkiewicz, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*. (Warszawa: Nakładem Kasy im. Miąnowskiego Instytutu Popierania Nauki, 1925); Stanisław Kętrzyński, “Ze studiów genealogicznych. I. Nie-

Однак, не було і немає досі жодних доказів участі Болеслава-Юрія або його посла у Вишеградських зустрічах 1335 року і 1339 року, де було закладено основи польсько-угорської унії⁷. Передовсім, сам польський король Казимир III ніде не посилався на цю угоду, яка нібито зробила його легітимним спадкоємцем галицько-волинського престолу. На відміну від нього, галицько-волинський князь Болеслав-Юрій Тройденевич всіляко демонстрував самостійну політику в інтересах свого краю. Зміцнивши своє становище союзом з Литвою у 1331 р., він у 1334 р. підтвердив союз з Орденом, антипольська спрямованість якого очевидна. Зміни в титулатурі (князь “підкорегував” титул, запровадивши Малу Русь взамін Русі) означали унормування стосунків з Золотою Ордою. 1337 р. він разом із ординцями напав на Люблінську землю і 12 днів тримав Люблін в облозі. І тільки після загибелі ординського воєначальника облога була знята⁸. Але у Дубницькій хроніці було зафіксовано, що до Вишеграду 29 червня 1338 р. прибув “Лотко, князь руський” (“*Lothka dux Rutenorum*”⁹), який під пером польських істориків з “Лотка” став “Большком” і у підтвердження Казимирівської легенди був ототожнений з князем Болеславом-

znany document Kazimierza Wielkiego z r. 1344,” *Miesięcznik Heraldyczny* 13. (1934): 48–51; Zdzisław Kaczmarczyk, *Kazimierz Wielki*. (Warszawa: Wydaw. S. Arcta, 1948); Józef Sieradzki. *Polska wieku XIV. Studium z czasów Kazimierza Wielkiego*. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959); Zofia Kozłowska-Budkowa, “Z ostatnich lat Kazimierza Wielkiego,” *Małopolskie Studia Historyczne* 6, z. 3–4. (1963): 17–26; Henryk Samsonowicz, “Kazimierz III Wielki,” *Poczet królów i książąt polskich*. (Warszawa: Wydawnictwo Czytelnik, 1980), 247–253; Józef Śliwiński, *Mariaże Kazimierza Wielkiego: Studium z zakresu obyczajowości i etyki dworzu królewskiego w Polsce XIV wieku*. (Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie, 1987), 44–46; Idem., *Kazimierz Wielki. Kobieta a polityka*. (Olsztyn: WSP, 1994); Tomasz Jasiński, “Małżeństwa i koligacje polityczne Kazimierza Wielkiego,” *Studia Źródłoznawcze* 32–33. (1990): 58–65; Idem., “Dzień koronacji Kazimierza Wielkiego w świetle współczesnych źródeł,” w *Opuscula minora in memoriam Iosepho Spors*, pod red. J. Hauzińskiego. (Słupsk, 1993), 171–182; Idem., “Przydomek Kazimierza Wielkiego – czas powstania i geneza,” *Genealogia. Studia i materiały historyczne* 5. (1995): 25–43; Idem., “Kazimierz Wielki,” *Kazimierz Jasiński, Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*. (Poznań–Wrocław: Wydawnictwo Historyczne, 2001), 163–171; Feliks Kiryk, *Wielki król i jego następcy*. (Kraków: KAW, 1992); Stanisław Szczur, *Historia Polski średniowiecznej*. (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002), 365–380; Jacek Elmonowski, *Stosunki polityczne między Piastami a Luksemburgami i Wittelsbachami w pierwszej połowie XIV wieku*. (Toruń: Wydawnictwo Adama Marszałeka, 2002); Nowakowski T. *Kazimierz Wielki a Bydgoszcz*. (Toruń, 2003); Jerzy Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2004); Marek Barański, *Dynastia Piastów w Polsce*. (Warszawa: PWN, 2006), 484–489; Paweł Jasienica, *Polska Piastów*. (Toruń: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2007); Jan Dąbrowski, *Kazimierz Wielki: twórca korony królestwa polskiego*. (Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, 2007).

⁷ Jan Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego*. (Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1918), 111–112; Bronisław Włodarski, *Polska i Ruś, 1194–1340*. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966), 287–289; Jerzy Dowiat, *Polska – państwem średniowiecznej Europy*. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1968), 323; Jerzy Wyrozumski, *Historia Polski do 1505 r.* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973), 227.

⁸ *Monumenta Poloniae Historica*, t. 3. (Lwów: Drukarnia Zakładu Narodnego im. Ossolińskich, 1874), 78.

⁹ *Historiae Hungaricae Fontes Domestici*, ed. Flórián Mátyás, v. 3. (Lipsiae: Quinque-Ecclesiis, 1884), 128.

Юрієм¹⁰. Зрозуміло, що таке ототожнення не витримує критики¹¹. Загадковий “Лотка”, поза сумнівами, князь Владислав Земовитович, син добжинського князя Земовита I та Анастасії Львівни, якого польська сторона готова була підтримати як противагу Юрію-Болеславу Тройденовичу¹².

Казимир III, не маючи сил самотужки опанувати королівство Русі в боротьбі з князем Любартом-Дмитром Гедиміновичем, права якого визнала не тільки волинська еліта, але й більша частина галицької еліти, у свою чергу, у 1350 р. визнав право угорського короля на спадщину Романовичів, за що отримав королівство Русі в дожиттєве володіння і угорську допомогу в його опануванні¹³. Відповідна угода, яка зафіксувала право короля Людовика Анжуйського на польську спадщину у випадку відсутності нащадків “по мечу” у Казимира III, а також повернення королівства Русі угорській стороні за умови появи таких нащадків, були зафіксовані на з’їзді у Сулейові у другій половині травня 1350 р.¹⁴ Казимира III підтримали небагато представників галицької еліти на зразок боярина Вовчка з Дроговижа та братів Ходка, Петра і Осташа Корчаків, яким під час успіхів Любарта-Дмитра Гедиміновича довелося втікати у польські землі¹⁵.

Як відзначив Роман Шуст, у XIV ст., незважаючи на масове поширення срібних празьких грошей, відбувається відродження карбування срібної монети в Центрально-Східній Європі, причому не тільки в якості представницької демонстрації, але й як платіжного засобу, тобто в достатньо повноцінній емісії¹⁶.

¹⁰ Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego*, 112; Władysław Abraham, *Powstanie kościoła łacińskiego na Rusi*, t. 1. (Lwów: w drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1904), 206; Oswald Balzer, “O następstwie tronu w Polsce,” *Rozprawy Akademii Umiejętności*. Seria 2, t. 11. (1905): 430; Zakrzewski, “Wpływ sprawy ruskiej na państwo polskie w XIV wieku,” 99; Włodarski, *Polska i Ruś*, 288; Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, 80–81.

¹¹ Олег Мазур, “Лотка, князь руський, прибув до Вишеграда”: гіпотетична ідентифікація особи”, *Дрогобицький краєзнавчий збірник* 7. (Дрогобич, 2003): 72–79.

¹² Кордуба, “Болеслав-Юрій II,” 19–20; Войтович, “Князь Юрій-Болеслав Тройденович: ескіз портрету,” 209–221.

¹³ Antal Pór, Gyula Schönherr, “Az Anjou-ház és öröksei (1301–1439),” *A magyar nemzet története*, red. Szilágyi Sándor, t. 3. (Budapest: Athenaeum, 1895), 291 old; Oskar Halecki, “O genezie i znaczeniu rządów andegaweńskich w Polsce,” *Kwartalnik Historyczny* 35. (1921): 31–66; Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego 1370–1382*, 190; Idem. “Polityka andegaweńska Kazimierza Wielkiego,” *Kwartalnik Historyczny* 36. (1922): 11–40; Haman B. “A lengyel-magyar barátság, történeti alapjai,” Haman B. *Magyar középkor*. (Budapest, 1938), 511–518; Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, 79–80; Stanisław Szczur, “W sprawie sukcesji andegaweńskiej w Polsce,” *Roczniki Historyczne* 75. (2009): 61–104; Wojtowycz “Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki,” 61–62.

¹⁴ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. Franciszek Piekosiński. (Kraków: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1876), t. 1, nr 230; *Nowy kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. (Poznań: Nakładem Biblioteki Kórnickiej, 1879), t. 3, nr 1299; *Kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, wyd. Stanisław Kuraś, Irena Sułkowska-Kuraś. (Wrocław: Wydawnictwo DIG, 1989), t. 2, nr 302; Szczur, “W sprawie sukcesji andegaweńskiej w Polsce,” 91–92.

¹⁵ Franciszek Sikora, “Krağ rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego koła na Rusi,” *Genealogia – kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. Jana Wroniszewski. (Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1989), 55–90.

¹⁶ Роман Шуст, *Нумізmatика: Історія грошового обігу та монетної справи в Україні*. (Київ: Знання, 2007), 78–81.

З часу виникнення окремого Подільського князівства його правителі князі Корятовичі почали карбувати власну монету¹⁷. У цей період окремі монети намагаються карбувати навіть дрібні удільні князі північно-східних земель Русі, зокрема можайські, серпуховські, дмитровські, стретенські і борисоглібські ростовські¹⁸. Наявність монет, таким чином, свідчить про реальну владу того чи іншого династа на всій або частині території князівства чи королівства.

Численні монетні знахідки останніх років дозволили стверджувати наявність монетного карбування у галицько-волинських володарів¹⁹, можливо, навіть з часів князя Лева Даниловича²⁰. Князь Болеслав-Юрій Тройденевич, який успадкував престол за Романовичами, карбував не тільки срібні денарії, але й мідні монети для широкого вжитку²¹. Зрозуміло, що відразу ж після компромісу з галицьким боярством і початком боротьби за спадщину Романовичів почав карбувати власні монети з гербами Галицької (лев) та Волинської (рівнораменний хрест) земель і Любарт-Дмитро Гедимінович²². І тут зрозумілим було використання обох гербів. Любарт-Дмитро герб Галицької землі використав і на одній із своїх печаток²³. Було би нелогічним, якби він не користувався гербом Волинської землі, якою володів до самої смерті. Тому заперечення Я. Книша не можна прийняти: печаткою з литовським гербом “Погоня” Любарт-Дмитро міг використовувати у більш ранній період, коли володів уділом у Східній Волині з центром у Любартові (Любарі), “Лев” і “Погоня” могли би бути на гербі чи монеті Любарта-Дмитра лише у випадку, якби останній залишався васалом

¹⁷ Ростислав Саввов, “Карбування власної монети в Подільському князівстві (XIV ст.),” *Львівські нумізматычні записки* 6–7. (Львів, 2009–2010): 32–34.

¹⁸ Герман Федоров-Давыдов, *Монеты Московской Руси*. (Москва: Издательство МГУ, 1981), 69–97.

¹⁹ Ярослав Книш, “Монети Галицько-Волинської держави,” *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* 23. (Львів, 2013): 101–113; Його ж. “Мідні денарії Юрія Болеслава Тройденевича” (Доповідь, виголошена 1.03.2018 на науковому семінарі Історичної комісії НТШ “Галицько-Волинська держава у світлі сучасних досліджень”), доступно <https://zbguc.eu/node/78465>.

²⁰ Гіпотеза Я. Книша щодо брактеатів князя Лева Юрійовича (Книш, “Монети Галицько-Волинської держави”) опирається на тотожність геральдичного знаку на монеті латиномовній печатці з написом “Sigillum Leonis”, яку дослідник атрибує як печатку цього князя (Ярослав Книш, “Siggillum Leonis,” *Княжа доба: історія і культура* 3. (Львів, 2010): 254–267). Але ця інтерпретація дискусійна, молодший з синів короля Юрія Львовича князь Лев Юрійович займав тільки луцький престол (Леонтій Войтович, “Князь Лев Юрійович: Спроба портрета,” *Дрогобицький краєзнавчий збірник* 10. (Дрогобич, 2006): 127–131). Печатка, як і монета, скоріше належали його дідові Леву Даниловичу, який був сюзереном королівства Русі.

²¹ Див.: Книш, “Мідні денарії Юрія Болеслава Тройденевича”.

²² Юрій Борейша, “Аб аtryбуцїї, сїмволїцї і датаваннї манет ВКЛ з ільвом і кыжам,” *Банкаускі веснік*. (Чэрвень 2007): 59–61; Володимир Савицький і Володимир Чопюк, “Монети Дмитрія-Любарта,” *Старий Луцьк* 5. (Луцьк, 2009): 152–159; Їх же. “Монети Любарта Гедиміновича,” *Львівські нумізматычні записки* 6–7. (Львів, 2009–2010): 27–31.

²³ Marian Gumowski, “Pieczęcie Książąt Litewskich,” *Ateneum Wileńskie* 51, zesz. 3–4. (Wilno, 1930), tabl. 8, 705; Олег Однороженко, “Руські королівські господарські та князівські печатки XIII–XVI ст.,” *Monumenta Rutheniae Heraldica* 2. (Харків, 2009): 51–52, 195.

великого князя литовського, а не сам титулувався *великим князем*²⁴. З тієї ж причини не можна прийняти і заперечення Юрія Борейши, щодо неможливості карбування монет Любартом-Дмитром раніше ніж це почали робити великі князі литовські чи Корятівичі на Поділлі, бо, претендуючи на все *королівство Русі*, Любарт-Дмитро йшов за традиціями своїх попередників²⁵.

Також, зрозуміло, що відразу ж після компромісу з Людовиком Анжуйським у 1350 р. король Казимир III зайнявся налагодженням карбування власних “руських грошей”, перша згадка про ходження яких відноситься до 1356 р.²⁶ При цьому правильною видається здогадка Я. Книша, що у іконографії монети польський король слідував традиції попередніх галицько-волинських правителів, зокрема короля Юрія Львовича²⁷. Власне, тоді ще не стояло питання анексії королівства Русі, а тільки успадкування його престолу.

Людовик Анжуйський, який успадкував королівства Польщі та Русі, передав королівство Русі князю Володиславу Опольському²⁸, який був пов’язаний з попередньою династією (він був внуком Гремислави Всеволодівни, дочки белзького князя Всеволода Олександровича, племінника короля Данила²⁹), титулувався “Рускои землѣ господар и дѣдич прирожоний тѣм землямъ усѣмъ”³⁰ і фактично будував власне спадкове князівство³¹. Шукаючи опори, він почав

²⁴ Книш, “Монети Галицько-Волинської держави,” 103.

²⁵ Юрій Борейша, *Волинские монеты Фёдора Любартовича в свете кладовых данных и реконструкции символики Галицко-Волинского государства*. (Минск: УП “Энциклопедикс”, 2015), 12–14. Білоруський дослідник просто відмахнувся від аргументів Я. Книша, не обґрунтувавши належним чином свої заперечення.

²⁶ Андрій Крижанівський, *Львівський монетний двір у XIV–XV століттях*. (Львів: Галицька видавнича спілка, 2007), 45–69.

²⁷ Книш “Монети Галицько-Волинської держави,” 111–112.

²⁸ Ярослав Ісаєвич і Леонтій Войтович, “Перехідний час: 1349–1387,” *Історія Львова*, т. 1. (1256–1772). (Львів: Центр Європи, 2006), 63–71; Jerzy Sperka, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 6 lub 18 maja 1401)*. (Kraków: Avalon, 2013); Леонтій Войтович, “Портрет князя Володислава Опольського на повний зріст,” Jerzy Sperka, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 6 lub 18 maja 1401)*. (Kraków: Avalon, 2013), 508 s. у *Княжа доба: Історія і культура 7*. (Львів, 2013): 314–319.

²⁹ Леонтій Войтович, *Княжа доба на Русі: портрети еліти*. (Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2006), 511; Леонтій Войтович і Олександр Целуйко, *Правлячі династії Європи*. (Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2008), 334–338.

³⁰ Сергієнко М. [Михайло Грушевський]. “Громадський рух на Україні-Руси в XIII віці,” *Записки НТШ* 1. (Львів, 1892): 4–5.

³¹ Stanisław Sroka, “Itinerarium księcia Władysława Opolczyka za lat 1372–1378,” *Rocznik Przemyski* 28. (1993), 147–154; Idem. *Książę Władysław Opolczyk na Węgrech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku*. (Kraków: Wydawnictwo PiT, 1996); Jerzy Sperka, *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchią*. (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006); Idem. “Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej,” *Княжа доба: історія і культура* 3. (Львів, 2010): 285; Dariusz Karczewski, “Meliorator terre Rusiae”. *Panowanie Władysława Opolczyka na Rusi (1371–1378)*,” *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*, red. naukowa Antoni Barciak. (Katowice: Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris, 2007), 265–272; Jan Tęgowski, “Nowe źródła do kwestii datacji objęcia rządów Władysława

надавати лени сілезьким лицарям, переважно вихідцям з Опольського і сусідніх князівств³². У числі інших з ним прибули знамениті пізніше родини Гербуртів³³ і Тарлів³⁴ та ще кілька десятків переважно сілезьких родин³⁵. При цьому князь Володислав Опольський намагався завоювати прихильність і місцевої української (руської) шляхти. Саме на них була розрахована грамота князя, надана у 1377 р. староукраїнською мовою, у якій його ім'я подано саме як Володислав з титулом господар і дідич, вічний землям тим самодержець³⁶. Тому князь надавав нові земельні володіння і галицькій шляхті, зокрема Ходку Лоевичу, Васку і Миску Тептуновичам, Костку Болестрашицькому та іншим³⁷. Костко Болестрашицький підписаний на грамоті 1377 р., виданій староукраїнською мовою, як “княжий писар Костько Болестрашицький”. На більш ранній грамоті з 1366 р. він підписаний “А писал привильє се попович болестрашицкий именем Дячкович Василь син попов, Кость пружвищем Сорочич”³⁸. Отримавши земельний лен від князя Володислава Опольського, Кость Болестрашицький став шляхтичем, тобто відбулася трансформація княжого міністеріала у лицаря. Земельні надання супроводжувалися зобов'язанням військової служби, як правило від наданого лена виставлявся спис (сам лицар з 1–2 списоносцями і 1–2 кушниками-арбалетниками, в залежності від величини надання)³⁹. В оточенні князя засвідчені також руські

Opolczyka na Rusi,” *Średniowiecze polskie i powzechne* 1(5). (Katowice, 2009), 127–137; Войтович, “Портрет князя Володислава Опольського на повний зріст,” 314–319.

³² Przemysław Dąbkowski, “Wędrówki rodzin szlacheckich. Karta z dziejów szlachty halickiej,” *Księga Pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*. (Lwów: Towarzystwo Naukowe we Lwowie, 1916), t. 2, 5–16; Idem. *Zwierzciadło szlacheckie*. (Lwów: Wschód. Wydawnictwo do Dziejów i Kultury, 1928); Aleksey Gilewicz, “Stanowiska i działalność Władysława Opolczyka na Rusi w latach 1372–1378,” *Prace historyczne wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego kola historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878–1928*. (Lwów: Nakł. Akad. Koła Historyków, 1929), 97–99; Józef Skoczek, *Stosunki kulturalne Śląska ze Lwowem w wiekach średnich*. (Katowice: Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1937); Idem. *Udział Śląska w rozwoju i kulturze południowo-wschodnich ziem Polski*. (Katowice: Instytut Śląski, 1938); Sperka, “Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej,” 278–301.

³³ Jung A. “Die Heimat des Ritter Herbord von Füllstein,” *Familiengeschichtliche* 24. (Blätter, 1926); Anna Szeptycka, “Uwagi do artykułu o Herburtach z Bruchnala,” *Miesięcznik Heraldyczny* 18. (1939): 42–44; Olga Łaszczyńska, *Ród Herburtów w wiekach średnich*. (Poznań: Nakładem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1948); Sperka, “Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej,” 291–292.

³⁴ Jan Fiałek, “Tarlowie. Znakomitego rodu początki i świetność,” *Przegląd Historyczny* 8. (1909): 63–88.

³⁵ Juljusz Dunikowski, “O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich,” *Miesięcznik Heraldyczny* 10. (1931): 202–227; Adam Fastnacht, *Osadnictwo w ziemi Sanockiej w latach 1340–1650*. (Wrocław: Zakład nar. im. Ossolińskich, 1962), 189–208; Andrzej Janeczek, “Polska ekspansja osadnicza w ziemi Lwowskiej w XIV–XV w.,” *Przegląd Historyczny* 79. (1978): 597–620; Sperka, “Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej,” 278–301.

³⁶ Владимир Розов, *Украинские грамоты*. (Киев, 1928), 23–24; Ісаєвич і Войтович, “Перехідний час: 1349–1387,” т. 1, 67.

³⁷ Павел Юсяк, “Оточення князя Владислава Опольчика в період його правління на Русі (1372–1379),” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 34. (Львів, 1999): 82–83, 88, 92.

³⁸ Ісаєвич і Войтович, “Перехідний час: 1349–1387,” т. 1, 67–68.

³⁹ Sperka, “Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej,” 293–294.

лицарі Ходко з Библа, Лев і Гліб Дворсковичі, Храпкович, Васько Кузьмич⁴⁰. Князь Володислав добивався прихильності і міщан королівства Русі, зокрема столиці Львова. 9 грудня 1372 р. він надав Львову 100 франконських ланів землі на магдебурзькому праві і частково звільнив міщан від чиншів⁴¹. 4 жовтня 1377 р. він зобов'язав духовних осіб львівського капітулу у разі купівлі будинку у Львові, виконувати міські повинності, які були на цьому будинку⁴². Грамотою від 7 листопада 1378 р. він передав львівське війтівство місту з дозволом обирати війта з числа райців, залишивши за собою дві третини прибутків від кримінальних справ⁴³.

Зрозуміло, що він теж карбував власні монети⁴⁴ (причому на монетах цього періоду не було жодної згадки про підпорядкованість королівства Русі Угорщині і немає жодної документальної згадки про пересилку князем Володиславом податків до угорської скарбниці⁴⁵).

Призначаючи князя Володислава Опольського палатином Польщі, король Людовик Анжуйський, піклуючись про збереження королівства Русі за угорською короною, компенсував князеві втрати наданням Добжинської землі. У грудні 1378 р. окремою грамотою князь звільнив урядовців і народ королівства Русі, передаючи повну владу безпосередньо королю Людовику Анжуйському⁴⁶. Король призначив нових урядовців і розпочав карбувати власну окрему монету для королівства Русі⁴⁷, декларуючи тим самим окремішність цієї держави.

В іншому політика не змінилася і надалі продовжувалася роздача земель, тепер переважно угорським і чеським лицарям, хоча й не так інтенсивно, а також надання привілеїв містам. 9 травня 1379 р. Людовик Анжуйський підтвердив надані попередниками привілеї місту Львову, розташованому “у нашому сусідньому Руському королівстві (*in confinis regni nostri Russie*)”⁴⁸. 11 листопада 1380 р. король надав Львову право складу східних товарів⁴⁹, з якого почалося нове піднесення міста.

Після смерті Людовика Анжуйського його старша дочка Марія, королева Угорщини, поставила генеральним старостою королівства Русі колишнього

⁴⁰ Володимир Мількович, *Студії критичні над історією русько-польською*. (Львів: Типографія Ставропігійського інституту, 1893), 91.

⁴¹ *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.*, упорядник Мирон Капраль. (Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 1998), 37–39.

⁴² Там само, 39–40.

⁴³ Там само, 41–42.

⁴⁴ Крижанівський, *Львівський монетний двір у XIV–XV століттях*, 74–93.

⁴⁵ Андрій Крижанівський, “Львівський монетний двір у період “угорського” підпорядкування Галичини (1370–1386 рр.),” *Україна в Центрально-Східній Європі* 2. (Київ, 2002): 111.

⁴⁶ Ісаєвич і Войтович, “Перехідний час: 1349–1387,” т. 1, 68–69.

⁴⁷ Крижанівський, *Львівський монетний двір у XIV–XV століттях*, 77–81.

⁴⁸ *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.*, 42–43.

⁴⁹ Там само, 44–45.

бана Хорватії і Далмації Імре Бебека (1383–1385 рр.)⁵⁰, але польська еліта розірвала угорсько-польську унію, віддавши у 1384 р. корону Ядвізі, молодшій доньці Людовика Анжуйського⁵¹. Володислав Опольський, програвши боротьбу за руку королеви великому князю литовському Ягайлу, знову попрабував опанувати королівство Русі, але спізнився і утримати його не зміг⁵². Усе ж він встиг отримати назад із рук королеви Марії королівство Русі і негайно почав карбувати нові монети, куди ввійшло зображення орла (герба його сілезьких володінь)⁵³.

У січні 1387 р. Угорщину охопила боротьба баронських еліт, у якій загинула королева-вдова Єлизавета Котроманіч, безрезультатно намагаючись врятувати спадщину Людовика Анжуйського⁵⁴. Польська сторона, яка внаслідок Кревської унії несподівано отримала підсилення, у повній мірі скористалася з труднощів Угорщини. Вже на початку лютого 1387 р. велике військо з королевою Ядвігою вторгнулося в межі королівства Русі. Сілезьке лицарство в цих умовах не зважало на заклики Володислава Опольського і турбувалося тільки гарантіями збереження отриманих раніше володінь. Так само поступав і патриціат великих міст.

4 серпня 1383 р. Помер Любарт-Дмитро Гедимінович⁵⁵. Його спадкоємець Федір Любартович у нових умовах не міг продовжувати політику батька. Хоча

⁵⁰ Ludwik Ehrlich, *Starostwa w Halickiem w stosunku do starostwa lwowskiego w wiekach średnich (1390–1501)*. (Lwów: Nakładem Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, 1914), 29, 50; Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego*, 46, 297.

⁵¹ Anna Strzelecka, *O królowej Jadwidze. Studia i przyczynki*. (Lwów: Nakładem Towarzystwa Naukowego, 1933); Wanda Maciejewska, *Jadwiga królowa polska*. (Kraków: Wyd. Ks. Jezuitów, 1934); Helene Quillus, *Königin Hedwig von Polen*. (Leipzig: Otto Harrassowitz, 1938); Jerzy Wyrozumski, *Królowa Jadwiga między epoką piastowską i jagiellońską*. (Kraków: Universitas, 1997); Oscar Halecki, *Jadwiga Andegaweńska i kształtowanie się Europy Środkowo-Wschodniej*. (Kraków: Universitas, 2000); Stanisław Sroka, *Królowa Jadwiga*. (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002); Jarosław Nikodem, *Jadwiga król polski*. (Wrocław: Ossolineum, 2009), 79–121.

⁵² Stanisław Sroka, *Książę Władysław Opolczyk na Węgrech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku*. (Kraków: Wydawnictwo PiT, 1996); Ісаєвич і Войтович, “Перехідний час: 1349–1387,” т. 1, 69–70; Леонтій Войтович, “Польща. Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів,” *Проблеми слов’янознавства* 59. (Львів, 2010): 52–66; Його ж. “Заключительный этап борьбы за «королевство Русии»,” *Вестник Удмуртского университета. Серия 5. История и филология* 3. (Ижевск, 2012): 10–15; Його ж. “Портрет князя Володислава Опольського на повний зріст,” 314–319.

⁵³ Крижанівський, *Львівський монетний двір у XIV–XV століттях*, 82–93.

⁵⁴ Sándor Márki, *Mária. Magyarországi királynéja 1370–1395*. (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1885); Stephen Gazi, *History of Croatia*. (New York: Philosophical Library, 1973), 61; Thaddeus V. Gromada and Oscar Halecki, *Jadwiga of Anjou and the rise of East Central Europe*. (New York: Polish Institute of Arts and Sciences of America, 1991), 164; John Van Antwerp, *The Late Medieval Balkans: A critical survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994), 396–397; Stanisław Sroka, *Genealogia Andegawenów węgierskich*. (Kraków: Towarzystwo Naukowe “Societas Vistulana”, 1999), 30; Pál Engel, *The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895–1526*. (London: Tauris, 1999), 198–199; Pál Engel, Norbert Tóth, “Erzsébet királyné itineráriuma (1382–1386),” *Itineraria Regum et Regenarum (1382–1438)*. (Budapest: MTA, 2005), 161–168 old.

⁵⁵ Войтович, *Княжа доба на Русі: портрети еліти*, 614–615.

версія про карбування ним монет, які наслідували монети батька, не позбавлена вірогідності⁵⁶. Він був змушений визнати зверхність короля Владислава Ягайла, звільнити від васальної присяги острозького князя Федора Даниловича⁵⁷, який невдовзі став луцьким намісником Владислава Ягайла⁵⁸. Польська еліта поспішала зайняти землі королівства Русі поки король Владислав Ягайло знаходився в Литві, щоб виключити претензії останньої на спадщину Романовичів за Любартом-Дмитром Гедиміновичем⁵⁹. Не випадково Федір Любартович був переміщений аж у Сіверську землю.

Заклик Володислава Опольського від 6 лютого 1387 р., в якому князь обіцяв не призначати угорців намісниками без згоди галичан, успіху не приніс⁶⁰. 8 лютого 1387 р. королева була вже у Ярославі. Далі її піддався Перемишль і 18 лютого в Городку від імені королеви, яка титулувалася як спадкоємниця Русі, було надано привілей шляхті та духовенству Перемишльської землі. 8 березня 1387 р. королева підтвердила права, вольності і привілеї Львова, відмінила новведені мита і податки, відновила складське право на сіль та інші товари і гарантувала права українців-русинів, вірмен, сарацинів, євреїв та всіх мешканців загалом⁶¹. Далі польське військо рушило до Галича. У відчаї Володислав Опольський 17 квітня 1387 р. “Руську землю, якою мав володіти пожиттево” передав чеському королю Вацлаву Люксембургу “як опікуну на той час угорських королів”, з умовою повернення цих земель угорським володарям, як тільки вони цього побажають⁶². Проте Вацлав в той час не міг допомогти навіть брату угорському королю Сигізмунду Люксембургу, який боровся за визволення дружини з хорватського полону. За Яном Длугошем королева “викинула з них [галицьких міст – Л. В.] всіх угорців і сілезців, які отримали від Владислава Опольського і передала попереднім панам польським”⁶³. Навряд чи можна брати до уваги цю інформацію польського хроніста, який навіть сам похід королеви Ядвіги відніс до 1390 р. Якщо на початку, можливо, справді, добиваючись прихильності галицької шляхти з числа українців-русинів і поляків, декларувалося вигнання угорських пришельців (так Ярослав було надано було надано Яцку з Тарнова⁶⁴), то ці заходи мали тільки поодинчий характер і зовсім не торкалися сілезців, які підтримали польський

⁵⁶ Див.: Борейша, *Волинские монеты Фёдора Любартовича*.

⁵⁷ *Archivum ksiąg Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, wydane nakładem właściciela, pod kierownictwem Z. L. Radziwińskiego przy współudziale P. Skobielskiego i B. Gorcza, t. 1. (Lwów, 1886), nr. 8, 8.

⁵⁸ *Ibid.*, nr. 7, 7–8.

⁵⁹ Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 4, 108–109.

⁶⁰ Ісаєвич і Войтович, “Перехідний час: 1349–1387,” т. 1, 70.

⁶¹ *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.*, 46–47.

⁶² Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 4, 121.

⁶³ *Jana Długosza Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego*, ks. 10. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981), 237–238.

⁶⁴ *Miasta polskie w tysiącleciu*. (Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1967), t. 2, 554.

наступ. Напевно ці заходи спонукали галицького воєводу Бенедикта (схоже брата генерального руського старости Імре Бебека⁶⁵) вчинити опір. Поляки не наважилися штурмувати потужні галицькі укріплення. Довелося звертатися до короля Владислава Ягайла, який прислав литовські війська, очолені князем Юрієм Наримунтовичем і дружини ратненського князя Федора Ольгердовича, володимирського князя Федора Любартовича, пінського князя Василя Михайловича, случького князя Юрія і степанського князя Семена. Ці князі 11 серпня 1387 р. видали воєводі Бенедикту грамоту з гарантіями прихильності короля Владислава Ягайла⁶⁶. Схоже, що Бенедикт не довіряв оточенню юної королеви Ядвіги. 14 жовтня 1397 р. грамотою, наданою у Жидачеві, Владислав Ягайло підтвердив володіння Бенедикта⁶⁷. 18 жовтня грамотами, наданими у Городку, король підтвердив всі привілеї Львова⁶⁸.

Далі політика Владислава Ягайла у питанні підпорядкування королівства Русі нічим не відрізнялася від політики його попередників. Угорські гарнізони утрималися на правобережжі Дністра, а проблеми з литовськими князями і Володиславом Опольським (відчайдушний колишній палатин Польщі був готовий розділити її землі між Угорщиною, Бранденбургом і Тевтонським Орденом⁶⁹) не дозволяли королю продовжити свій наступ. Він намагався завоювати прихильність галицької шляхти, продовжуючи роздавати лени знову ж таки колишнім сілезьким васалам Владислава Опольського⁷⁰ та надаючи руським землям і містам нові привілеї. Так, 29 вересня 1388 р. король передав місту львівське вйтівство з правом вибору вйта, залишивши за собою тільки 2 денарія з прибутку вйтівства⁷¹, 30 вересня 1388 р. гарантував збереження Львова і Львівської землі за собою, дружиною Ядвігою і їхніми нащадками⁷², а 29 вересня 1389 р. підтвердив надання місту Казимиром III 100 франконських ланів землі⁷³. Того ж дня у Львові він підтвердив своє попереднє надання місту⁷⁴. 1 жовтня 1389 р. король видав грамоту про прилучення Львова і

⁶⁵ Karol Piotrowicz, “Bubek (Bebek, Webek, Wubek) Emeryk, starosta Rusi Czerwonej,” *Polski Słownik Biograficzny*. (Kraków: Instytut Historii PAN, 1937), t. 3, 73.

⁶⁶ Józef Wolff, Rod Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł gr. K. Stalnickiego “Synowie Gedymina”, “Olgierd i Kiejstut”, “Bracia Władysława Olgierdowicza Jagiełły” we Lwowie 1867. (Kraków, 1886), 21–22.

⁶⁷ Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 4, 122.

⁶⁸ *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.*, 48–50.

⁶⁹ Stefan Kuczyński, “Wojsko i sztuka wojenna w latach 1340–1454,” *Zarys dziejów wojskowości Polskiej do roku 1864*, red. Janusz Sikorski. (Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1965), t. 1, 201.

⁷⁰ Józef Skrzypek, *Południowo-wschodnia polityka Polski od koronacji Jagiełły do śmierci Jadwigi i bitwy nad Worskłą (1386–1399)*. (Lwów, 1936); Jerzy Sperka, “Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemie Rusi koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły,” *Княжа доба: історія і культура* 5. (Львів, 2011): 221–229.

⁷¹ *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.*, 51–52.

⁷² Там само, 53.

⁷³ Там само, 53–54.

⁷⁴ Там само, 55–56.

Львівської землі до Польського королівства⁷⁵, що на даному етапі більше мало декларативний характер. І 13 березня 1403 р. він підтвердив Львову право складу східних товарів⁷⁶. У 1389 р. король надав магдебурзьке право Городку разом із 100 франконськими ланами землі, звільнивши міщан від данин і повинностей на 12 років і заборонивши ставити корчми і займатися ремеслами ближче милі від меж міста⁷⁷. У 1389 р. отримала магдебурзьке право і Теревовля⁷⁸. Не забував король і про руську шляхту. Так у 1394 р. великі надання отримав Данило Дажбогович Задеревецький, які давали йому можливість виставляти до війська двох латників і 9 лучників⁷⁹.

І, зрозуміло, що відразу ж з кінця 1387 р. відновилася робота львівського монетного двору, у якому почали карбуватися руські грошки короля Владислава Ягайла⁸⁰.

4 серпня 1392 р. в Острові поблизу Ліди при посередництві мазовецького плоцького князя Генріха Земовитовича, одруженого з Рингалою-Єлизаветою Кейстутівною, сестрою Вітовта, Владиславу Ягайлу вдалося завершити громадянську війну в Литві (1389–1392 рр.) укладенням угоди, яка фактично визнала Вітовта Кейстутовича великим князем Литовським⁸¹. Скориставшись цим, Ягайло витіснив угорців з правобережжя верхньої течії Дністра. Закріплюючи ці території, король у 1393 р. надав магдебурзьке право місту Жидачеву, 60 франконських ланів землі місту, 2 лани для католицького плібана, 4 лани для пасовищ, право торгів у суботу та заборону торгівлі спиртними напоями в милі до меж міста⁸². У 1398 р. перемишльському католицькому єпископу повернули місто Тустань⁸³.

⁷⁵ Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст., 56–58.

⁷⁶ Там само, 58–60.

⁷⁷ Michał Baliński, Tymoteusz Lipiński, *Starożytna Polska pod względem historycznym i statystycznym*. (Warszawa: S. Orgelbrand, 1845), t. 2, cz. 2, 569.

⁷⁸ Baliński, Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 2, cz. 2, 726–730; Antoni Prochaska, “Odzyskanie Trembowli w 1390 r.,” *Kwartalnik Historyczny* 8. (Lwów, 1894): 627–644.

⁷⁹ Олександр Целуйко, *Рід Даниловичів у кінці XVI – на початку XVIII ст. Історико-генеалогічне дослідження*, дис. канд. історич. наук. (Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003), 33.

⁸⁰ Крижанівський, *Львівський монетний двір у XIV–XV століттях*, 94.

⁸¹ Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 4, 138–140, 165–167; Antoni Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły*. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972), 55; Edvardas Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausiu; laiki; iki 1569 metu*. (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999), 173–174; Эдвардас Гудавичюс, *История Литвы с древнейших времен до 1569 г.* (Москва: Фонд имени И. Д. Сытина, 2005), 172–182; Daniel Stone, *The Polish-Lithuanian State, 1386–1795*. (Seattle [Washington]: University of Washington Press, 2001), 18.

⁸² Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДА України у м. Львові), ф. 146, оп. 88, спр. 561, арк. 11–12.

⁸³ *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji śp. Alexandra hr. Stadnickiego*, wydane staraniem Galicyjskiego wydziału krajowego. (Lwów, 1878), t. 7, 41.

31 березня 1387 р. королем Угорщини став Сигізмунд Люксембург, чоловік королеви Марії. Він відразу ж передав королівство Русі барону Сцібору з Сціборжиць на такому ж праві, на якому ним володів Володислав Опольський⁸⁴. Новий князь Сцібор із Сціборжиць (1347–1414) зі своїми військами утримав принаймні південну задністровську частину королівства Русі щонайменше до 1393 р.⁸⁵ Як звернула увагу Наталя Лешкович, Сцібор із Сціборжиць не мав можливості зосередитися на обороні своїх галицьких володінь, у 1391–1393 рр. він очолював угорські війська у походах проти турків на р. Саві і біля Сірмія, а у 1393 р. брав участь у поході у Боснію. Цими труднощами могла скористатися польська сторона, зайнявши правобережжя Дністра. Як можливі аргументи дослідниця подає зруйнування міст Дроговижа за Дністром, руїни якого добре збереглися на західній околиці м. Миколаєва⁸⁶, Устя (тоді важливого порту на Дністрі), Більча та Стольська⁸⁷ в цьому регіоні. Цей аргумент досить поважний. Його можуть підтримати або заперечити тільки глибокі археологічні дослідження названих пунктів.

Сцібор з Сціборжиць самотужки не зміг активно протидіяти польському наступу і не мав можливості. Нова громадянська війна у Великому князівстві Литовському у 1392–1393 рр., яка завершилася перемогою Вітовта Кейстутовича, призвела до еміграції ряду українських і білоруських князів, зокрема, Свидригайла Ольгердовича, Корибута-Дмитра Ольгердовича і Федора Корятовича. Угорський король Сигізмунд Люксембург радо приймав Гедиміновичів і разом із Тевтонським Орденом був готовий тиснути на Владислава Ягай-

⁸⁴ Зміщення Владислава Опольського королем Сигізмундом Люксембургом означало, що останній передавав чеському королю землі, якими вже не володів і його акт не мав жодної юридичної сили.

⁸⁵ На цю цікаву і колоритну постать українські та російські дослідники досі не звертали уваги. Першою це зробила львівська дослідниця Наталя Лешкович, яка люб'язно дозволила ознайомитися з рукописом своєї статті “Останній галицький князь”, поданої до чергового випуску часопису “Княжа доба”. Див. також: Antoni Prochaska, “Ścibor ze Ściborzyc,” *Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 19. (Toruń, 1912): 137–208; Stanisław Sroka, “Ścibor ze Ściborzyc. Rys biograficzny,” *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*. (Kraków: Societas Vistulana, 2000), 139–158; Daniela Dwořáková, *Rytier a jeho král. Štibor zo Štiboric a Žigmund Lucemburský. Sonda do života stredovekého šľachtica s osobitým zrefel'om na územie Slovenska*. (Bratislava, 2003).

⁸⁶ Раніше я висловлював здогадку, що місто було зруйноване князем Любартом-Дмитром Гедиміновичем після того як його державець боярин Вовчок з Дроговижа, який в якості свідка згаданий у магдебурзькій грамоті Львову, за те, що Вовчок одним з перших визнав зверхність Казимира III (Леонтій Войтович, “Між верхнім Дністром і Карпатами: домен галицьких князів у XII–XIII ст.,” *Фортеця. Збірник заповідника “Тустань”*, кн. 2. (Львів, 2012), 148–157). Любарт-Дмитро у 1377 р. на короткий час оволодів Львовом, але немає жодного джерельного підтвердження, що він пішов далі до Дністра. Цей похід завершився під Сандомиром.

⁸⁷ Археологи вкрай недбало дослідили залишки Стольська, вважаючи, що місто припинило своє існування ще на межі X–XI ст., тоді як джерело, сумнівів в автентичності якого немає, свідчить, що у 1331 р. Стольсько давало у скарпницю галицького митрополита 30 гривень податку (Леонтій Войтович, “Давнє Стільсько: помилка археологів чи нова загадка?” *Плісеські старожитності. Збірник наукових праць* 2. (Львів, 2017): 18–26). Питання коли і за яких обставин припинилося функціонування Стольська як міста залишається відкритим.

ла. Угорський король не міг погодитися з анексією королівства Русі, а також з підпорядкуванням Польщі Молдовського князівства⁸⁸. Однак, османська загроза на півдні змушувала угорського короля шукати порозуміння з Польщею та Литвою. Особливо ситуація загострилася у 1395 р., коли угорський король почав збирати хрестовий похід проти турків⁸⁹. Ян Длугош подав відомість про особисту зустріч Сигізмунда Люксембурга з королевою Ядвігою у 1394 р., на якій нібито були укладені різні домовленості⁹⁰. Старша історіографія приймала факт зустрічі, датуючи її 24 липня 1395 р.⁹¹ Висловлювалися здогади, що на цих переговорах розглядалися проблеми королівства Русі⁹². Сигізмунд справді готував таку зустріч, пославши до Польщі на початку 1395 р. Сцібора з Сціборжиць⁹³. Але сама зустріч тоді не відбулася. Літом 1395 р. угорського короля у Новому Сончі не було⁹⁴. Сигізмунда затримали молдовські проблеми. Крім того у травні 1395 р. при родах померла королева Марія. У Польщі відразу ж відреагували на цю подію зміною титулу королеви Ядвіги, до якого додали *heres Ungariae* – дідичка Угорщини⁹⁵. Король Владислав Ягайло зажадав у князя Володислава Опольського повернення велюньської, добжинської та остжешовської земель, наданих йому королем Людовиком Анжуйським⁹⁶. Владислав Ягайло теж ніяк не відреагував на заклики до хрестового походу проти турків і Польща не надала допомоги хрестоносцям у 1396 р.⁹⁷ Окремий польський гуф, який взяв участь у нещасливій для християн битві при Нікополі 28 вересня 1396 р., був зібраний Сцібором з Сціборжиць із числа лицарів, які відійшли з ним і Владиславом Опольським до Угорщини⁹⁸.

⁸⁸ Józef Skrzypek, "Zygmunt Luksemburczyk i jego polityka wobec Polski w latach 1386–1399," *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie* 12. (Lwów, 1933): 183–190; Idem, *Południowo-wschodnia polityka Polski od koronacji Jagielly do śmierci Jadwigi i bitwy nad Worskłą (1386–1399)*. (Lwów, 1936); Elemér Mályusz, *Kaiser Sigismund in Ungarn 1387–1437*. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990); Antoni Gąsiorowski, "Zygmunt Luksemburski i Sędziwój z Szubina, czyli o węgierskich apanażach rodziny Ścibora ze Ściborza," *Cracovia. Polonia. Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*. (Kraków, 1995), 493–504.

⁸⁹ Haman, "A lengyel-magyar barátság történeti alapjai," 511–518 old.

⁹⁰ Jana Długosza *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego*. Ks. 10. (1982), 267–268.

⁹¹ Jacob Caro, *Geschichte Polen*. (Gotha, 1869), t. 3, 136; Wanda Maciejewska, *Jadwiga królowa polska*. (Kraków: Wyd. Ks. Jezuitów, 1934), 93; Skrzypek, *Południowo-wschodnia polityka Polski*, 22.

⁹² Див.: Iłona Czamańska, *Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*. (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1996).

⁹³ Nikodem, *Jadwiga król polski*, 299.

⁹⁴ Zenon Hubert Nowak, "Kaiser Sigismund und die polnische Monarchie (1387–1437)," *Zeitschrift für Historische Forschung* 4. (1988): 423–436.

⁹⁵ Nikodem, *Jadwiga król polski*, 300.

⁹⁶ Jana Długosza *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego*, ks. 10, 272–273.

⁹⁷ Nikodem, *Jadwiga król polski*, 301.

⁹⁸ "Joannis de Thurocz. *Chronica Hungarorum*," *Scriptores Rerum Hungaricarum veteres ac genuini*, ed. Johann Schwandtner. (Vindobonae, 1746), t. 1, p. 221–222; *Chronique du Religieux de Saint-Denis*, publ. et trad. Par Louis-François Bellaguet. (Paris, 1840), t. 2, 482–522; *Oeuvres de Froissart*, publ. par Kervyn de Lettenhove. (Bruxelles, 1871), t. 15, 310–330, 407; "Chronik des Jacob Twinger von Königshofen, 1400

І в подальшому Сигізмунд Люксембург намагався вирішити питання про повернення Галицької частини королівства Русі, навіть на умовах передачі її у довічне володіння Владиславу Ягайлу, як колись Казимиру III, але за польсько-угорськими угодами 1412, 1415 і 1423 роках остаточне вирішення цієї проблеми відкладалося на майбутнє⁹⁹. На XVI Вселенському соборі у Констанці (14 листопада 1414 р. – 22 квітня 1418 рр.) з'явився претендент на королівство Русі – нащадок бічної гілки Романовичів острозький князь Федір Данилович, якого підтримував великий князь литовський Вітовт Кейстутович¹⁰⁰. І тільки у 1434 р. Польща наважилася анексувати Галицьку частину королівства Русі, утворивши Руське воєводство. При цьому карбування руських монет продовжувалося львівським монетним двором по меншій мірі до 1408 р.¹⁰¹, якщо не до 1414 р.¹⁰² А доки карбувалися окремі руські грошики, ця територія зберігала окремий державний статус і з польським королівством її з'єднувала тільки особа короля Владислава Ягайла, якого представляли генеральні старости, подібно як Дмитро Дедько представляв особу Любарта-Дмитра. У цьому випадку нумізматичні аргументи мають високу вагу.

(1415),” *Die Chroniken der oberrheinischen Städte*. (Leipzig, 1871), bd. 2, 854–857; *Török Történetirók*. 1 k., ed. József Thury. (Budapest: Emlékek, 1893), 48–50, 120–121 old; *Laonici Chalcocondylae Historiarum demonstrationes*, ed. Jenő Darkó. (Budapest: Sumptibus Academiae litterarum hungaricae, 1922), t. 1, 64; Bolesław Stachoń, *Polska wobec Turcji i akcji antyturckiej w wieku XV do utraty Kili i Białogrodu (1484)*. (Lwów: Towarzystwo Naukowe, 1930); Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*. (London: Methuen & Co., Ltd, 1934); Idem. *The Crusades in the Later Middle Ages*. (London: Methuen & Co., Ltd, 1938); Józef Sczrypek, “Bitwa pod Nikopolis,” *Przełęcz Historyczno-Wojskowa* 9. (Warszawa, 1936): 1–26; Radu Rosetti, “Battle of Nicopolis,” *Slavonic and East European Review* 15 (1936–1937): 629–638; Michael Ducas, *Istoria turco-bizantina (1341–1462)*. (București: Academia Republicii Populare Romine, 1958), 78–80; Barbara W. Tuchmann, *A Distant Mirror: the Calamitous 14th Century*. (New York: Alfred A. Knopf, 1976); Idem. *Der ferne Spiegel. Das dramatische 14. Jahrhundert*. (Hamburg: Spiegel Verlag, 2007); Mihály Benkő, *Csata Nikápolynál*. (Budapest: Móra, 1987); Geoffrey Regan, *Błędy militarne*, przekł. Konrad Gocman. (Warszawa: Bellona, 1992), 63–65; David Nicolle, *Nicopolis 1396: The Last Crusade*. (London: Osprey, 1999); David Nicolle, *Bitwa pod Nikopolis*. (Poznań, 2011); Kelly De Vries, “The Lack of a Western European Military Response to the Ottoman Invasions of Eastern Europe from Nicopolis (1396) to Mohács (1526),” *The Journal of Military History* 3. (1999), 539–559; Klaus-Peter Matschke, *Das Kreuz und der Halbmond. Die Geschichte der Türkenkriege*. (Düsseldorf–Zürich: Artemis & Winkler, 2004); Michael Weithmann, “Ein Baier unter “Türcken und Tataren”. Hans Schiltbergers unfreiwillige Reise in der Orient,” *Literatur in Bayern* 81. (2005), 2–15; Леонтій Войтович, “Битва при Нікополі,” Леонтій Войтович і Юрій Овсінський, *Історія війн і військового мистецтва*. (Харків: Фоліо, 2017), т. 1, 746–749.

⁹⁹ Johann Matijów, “Der polnisch-ungarische Streit um Galizien und Lodomerien,” *Jahresbericht des k. k. II. Obergymnasiums im Lemberg für das Jahr 1886*, 28–30.

¹⁰⁰ Леонтій Войтович, “Загадковий «високородовитий шляхетний князь Червоної Русі»,” *Дрогобицький краєзнавчий збірник* 13. (Дрогобич, 2009): 24–32; Його ж. “Загадочный высокородный благородный князь Червонной Руси,” *Генеалогический вестник* 36. (Санкт-Петербург, 2009): 51–60; Його ж. “Заключительный этап борьбы за «королевство Руси»,” *Вестник Удмуртского университета. Серия 5. История и филология* 3. (2012): 10–15; Його ж. *Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть*. (Львів: Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2015), 435–444.

¹⁰¹ Крижанівський, *Львівський монетний двір у XIV–XV століттях*, 94–125.

¹⁰² Там само, 123.

FIGHT FOR INHERITANCE OF ROMANOVYCHS (1340–1434): NUMISMATIC ASPECTS

Leontiy VOITOVYCH

Ivan Franko National University of Lviv,
Chair of the Medieval History and Byzantine Studies
1 Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

A coinage of chinks during Middle Ages and early modern time was the convincing certificate of rule of that or other princes. In the article the basic stages of fight are analyzed for the inheritance of Romanovychs on a background the coinage of chinks in the Lviv mint. Chinks: measure post mortem prince Boleslav-George Trojdenovych, that owned all territory of kingdom of Rus', repeated the chinks of the predecessors typology. They were minted by a prince Lubart-Dmytro Gedyminovych, king Kazymyr III, prince Volodyslav d'Opole (two types), king Lui d'Anjou and king Wladyslaw Jagiello. The coinage of chinks for the kingdom of Rus' lasted 1408 to, of 1414 not to. Problem of inheritance of Romanovychs for the last time walked up a universal cathedral in Konstance (1414–1418) and Polish-Hungary negotiations in 1423. And only in 1434 Poland of decided to annex Halychyna part of kingdom of Rus' forming the Rus' province in her place. To the that pore this territory kept sovereign status, being under a rule of Lubart-Dmytro Gedyminovych and Volodyslav d'Opole or being in union with the Hungary or Polish kingdoms. A coinage of separate chinks is a nother confirmation of such conclusion.

Key words: inheritance of Romanovychs, kingdom of Rus', Halychyna part, ruthenian (rus'ki) money, chinks.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2018

Прийнята до друку 27.10.2018